

Nyere litteratur av interesse for språkrøktsarbeidet

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Dansk Sprognævn: Årsberetning 1979 med 28 sider spørgsmål og svar. Gyldendal, København 1980. 44 s.

Denne årsberetning er ligesom Årsberetning 1978 udsendt som forlagsartikel og indeholder som den en del flere spørgsmål og svar end i tidligere år.

Internordisk språkförståelse. Utgiven av Claes-Christian Elert i samarbeide med Nordiska språksekretariatet. Acta Universitatis Umensis. Umeå studies in the Humanities 33. Umeå 1981. 230 s.

Boken återger i uppsatsform de föredrag som hölls på Rungstedgaard under symposiet Internordisk språkförståelse den 24—26 mars 1980. Tyngdpunkten var lagd på hörförståelsens villkor inom områdena talperceptionsforskning, ordförråd och semantik, sociolingvistik och psykolingvistik samt pedagogik. *Jaakko Lehtonen* talade om finnarnas förmåga att förstå skandinaviska språk och *Kalevi Wiik* redovisade en undersökning av hur ett antal syntetiskt uppbyggda vokaler uppfattades av olika nordbor. *Bertil Molde* talade om slang, vardagsspråk och idiomatiska uttryck som hinder för den nordiska språkförståelsen, *Sigurd Fries* om uttalet av nordiska namn, *Ulf Teleman* om dansk-svensk hörförståelse och *Claes-Christian Elert* om en metod att mäta språklikhet. *Einar Haugen* tog bl.a. upp olika former av "skandinaviska" och *Tuomo Tevajärvi* talade om finländares svårigheter att förstå danska. *Sven-Gustaf Edqvist* tog upp skolans undervisning i grannspråk och *Olaug Rekdal* rapporterade om användbarheten av frekvensordlistor i grannspråksundervisningen. Boken innehåller också rapporter med sammanfattningar av diskussionerna under symposiet. UC

Kielikello, Finska språkbyråns informationsskrift, utkom med två nummer för 1980. Tema för det första numret var förkortningar och principer för förkortningar, medan det andra numret behandlade bl.a. språkvårdens uppgifter, lagspråk och alfabetiseringsprinciper.

Norsk dataordbok, 2. reviderade utgåva, Universitetsforlaget 1981, utarbetat av Norsk språkråds komité for dataterminologi. Den nye utgaven er omtrent dobbelt så stor som den forrige (fra 1976), og inneholder ca. 2.700 datatermer med korte forklaringer og oversettelser til og fra engelsk.

Norsk språkråd. Årsmelding 1980. Årsmeldingen gir en oversikt over Norsk språkråds virksomhet i 1980 og inneholder lov og vedtekter for Norsk språkråd.

Ordbok for petroleumsvirksomhet, utgitt av Rådet for teknisk terminologi og Norsk språkråd, Universitetsforlaget 1980. Boka inneholder ca. 1.150 oljetermer med korte forklaringer og oversettelser til og fra engelsk. Disse fagområdene er med: petroleum produkter, markedsføring/distribusjon, økonomi, jus, foredling, ilandføring, transport og rørledninger.

Ord til andet. Iagttagelser og synspunkter 2. Dansk Sprognavns skrifter 10. Gyldendal, København 1980. 150 s.

Bogen, der er udsendt i anledning af femogtyveåret for Dansk Sprognavns oprettelse, indeholder 10 artikler om spørgsmål i moderne dansk:

Peter Skautrup: Dansk Sprognavn — Forhistorien

Erik Hansen: Den ny Retskrivningsordbog

Allan Karker: EF-dansk

Arne Hamburger: Dansk ordeksport

Marie Bjerrum: Blive — blie — bie

Christian Becker-Christensen: Om dobbeltskrevet konsonant

Else Bojsen: Fonetiske klicheer

Poul Lindegård Hjorth: Fra fulert til sjofert

Niels Åge Nielsen: Hvad betyder fremmedordene?

Henrik Galberg Jacobsen: Urimeligt svært? Om en syntaktisk-ortografisk detalje i dansk skriftsprog

Forfatterne til artiklerne er nuværende eller tidligere medlem-

mer af Dansk Sprognævn eller amanuenser i nævnets sekretariat.

Skoloralista, utg. av Svenska Akademien och Svenska språknämnden. 2:a reviderade och utvidgade uppl. 1980.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 68 *Språk i Norden 1980*. Årsskrift för de nordiska språknämnderna och Nordiska språksekretariatet. 1980.

Språknytt, meldingsblad för Norsk språkråd, kom i 1980 som vanleg med fire nummer, kvart på 16 sider. Opplaget er auka til 19.000 eksemplar (frå 13.000). Bladet inneheld informasjon om arbeidet i Språkrådet, artiklar om språkspørsmål, omtale av norske og nordiske språkmøte og bokmeldingar. Dessutan er det ei spørjespalte og ei spalte med nyord. Bladet blir sendt gratis til alle skular, universitet, offentlege bibliotek, aviser, journalistar, kommune-, fylkes- og statskontor. Det har også mange private abonnentar. Av artiklane i 1980 kan vi nemne: nr. 2: *Ståle Løland*: "Språk og språksamarbeid i Norden", "Språkkrøkt og språkstyring" (intervju med Alf Hellevik), nr. 3: *Kåre Skadberg*: "Språket i NRK" (melding av Finn-Erik Vinje: Å veie sine ord. Rapportar om språkbruken i NRK), nr. 4: "Uttalenormer og talemålsnormering" (referat frå drøftingar i Norsk språkråd).

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Ur innehållet kan nämnas följande artiklar. Nr 1: Språkvården och skolan — en konferens. Föredrag av *Karin Dahl*, *Elisabeth Lindmark*, *Gunnar Stenhag* och *Per Olov Svedner*, *Margareta Grogarn*, *Bengt Hane*; *Bengt Nordberg*, Några ord om språkvårdens marknadsföring. Nr 2: *Bertil Molde*, Den nordiska språkgemenskapen; *Göran Kjellmer*, "Två taxeringsordföranden lämnar olika meddelande" — om böjning av substantiv på -ande; *Alvar Ellegård*, Om namn på höga tal; *Anders Sundqvist*, Tilltal på sjukhus; *Bengt Sigurd*, Förnamnsreformen; *Inger Marcks von Würtemberg*, Varför dröjer klarspråket? Nr 3: *Erik Olof Bergfors*, Radio- och TV-språket: ett mönster för allmänspråket?; *Gustav Korlén*, Ombudsmannen — vår andes stämma i världen; *Gun*

Widmark, Min man, min fru och min sambo; *Gudrun Utterström*, Normer för reklamspråk — några iakttagelser om Nop:s, KO:s och MD:s praxis. Nr 4; *Bengt Loman*, Språksociologi och språkvård; *Bertil Molde*, Ingen av de som?; *Per A. Pettersson*, En svensk ordbok.

DANMARK

Af *Else Bojsen*

Alfabetiseringsregler. Dansk Standard. DS 377. 3. udgave, april 1980. 15 s.

Til hæftet hører et appendiks om alfabetisering ved hjælp af datamat.

Andersen, Ejvind: Ordbøger. Oversættelse. Terminologi. Danmarks Tekniske Bibliotek — DTB. Publikation nr. 56. Lyngby 1979. 24 A4-s. + 25 bilag.

Publikationen er en gennemgang af de hjælpemidler der er til rådighed for oversættere af tekniske tekster. Bilagene består af fotografiske gengivelser af opslag i en række tekniske ordbøger og terminologilister. Desuden er der en fortegnelse over vigtigere ordbøger.

ARK. 1979—. Sproginstitutterne, Handelshøjskolen i København. 1980.

Af de seneste numre i denne serie arbejdsrapporter (omtalt i *Sprog i Norden* 1980, s. 138) kan nævnes:

Cathrine Fabricius-Hansen: Emner og modeller i sprogbeskrivelsen. ARK 5. 49 s.

Bang, Jørgen: På talefod med sproget. Berlingske Forlag. København 1980. 117 s.

Bogen er sjette samling af en artikelserie i *Berlingske Tidende* om sprogproblemer, *De Svære Ord*. I en stor del af artiklerne behandles problemer om sprogrigtighed.

Carlsen, Rigmor: Varemærker. Registreringspraksis. Udgivet i forbindelse med 100-årsdagen for varemærkekontorets opret-

telse. Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet, København 1980. 245 s.

Bogen er en oversigt over den praksis Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet har fulgt gennem 100 år. Hovedafsnittene omhandler de formelle og materielle betingelser for registrering af varemærker, herunder spørgsmålet om indsigelser fra bl.a. Dansk Sprognævn.

Danmarks gamle ordsprog. VI. Samlinger fra 17. århundrede. Udgivet af John Kousgård Sørensen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. C. A. Reitzels Boghandel, København 1980. 178 s.

Bindet indeholder: J. S. Nørnissum: En liden Tidsfordriff; Olelais fraser; Herr Iver i Breslundes ordsprog; Thomas Broder Bircherods ordsprog. Til hver samling er der en kort indledning.

Danske Studier 1979. Akademisk Forlag, København [1980]. 176 s.

Bindet indeholder bl.a. en artikel af *Steffen Heger*: Stødregler for dansk. Forfatteren gør i artiklen rede for en undersøgelse han med udgangspunkt i Poul Andersens ordtypeinddelinger har foretaget af stødreglernes teori og empiri. Desuden er der grund til at nævne *Klaus Kjøller*: Dansk sprogbrugsanalyse, som er en kommenteret forskningsoversigt over et udvalg af de væsentligste offentliggjorte arbejder.

Forskningen & Samfundet. Udgivet af Forskningssekretariatet. 6. årgang, nr. 5 (juni 1980). 28 s.

Dette nummer indeholder bl.a.: *Bengt Sigurd*: Når datamater fortæller historier (s. 14—18); *Peter Bøgh Andersen*: Sådan får man en datamat til at skrive tekster (s. 19—22); *Finn Hauberg Mortensen*: Det er dansk det er ... (s. 23—25) om debatten mellem forskerne og skolens undervisere i danskfaget i forbindelse med Det Centrale Uddannelsesråds rapport, CUR-bilag 345 (omtalt i Sprog i Norden 1980, s. 142).

Hvad går vi ud fra? Om forudsætninger i sprog og handling. Redigeret af Peter Harder og Arne Poulsen. Gyldendals sprogbibliotek. København 1980. 111 s.

Udgangspunktet for bogen er modsætningen mellem det man forudsætter og det man har sin opmærksomhed rettet imod. Problemstillingen behandles i seks artikler af forskere inden for sprogvidenskab og tilgrænsende fagområder som filosofi, litteraturteori og psykologi: *Peter Harder*: Møveri. Om at på-dutte andre sine egne forudsætninger; *Christian Kock*: Forudsatte synsvinkler i fortællende litteratur; *Arne Poulsen*: Perceptionens erkendelsesinteresse og det praktiske grundlag; *John E. Andersen*: "Hvad hedder egentlig Berufsverbot på russisk?" Om almene forudsætninger i samtalen; *Hans Fink*: Om institutioner som forudsætning for sprog; *Jørgen K. Bukdahl*: Forudsætninger for forståelse: forudforståelse.

Bogen henvender sig til et bredere publikum, og det er forfatterens mål "at få tankegange og begreber til at fremstå som måder at opdage og forstå træk af hverdagens sociale liv på". Efter hver artikel er der forslag til arbejdsopgaver, og bag i bogen er der en omfattende litteraturliste.

Jacobsen, Henrik Galberg: Tillidsrepræsentanten og sproget. FIU (Fagbevægelsens Interne Uddannelser) i samarbejde med AOF's Forlag. København 1980. 36 s.

Hæftet er i A4-format og indgår som undervisningsmateriale på kurser for tillidsrepræsentanter under FIU. Hæftet fungerer som en vejledning i bl.a. skriftlig fremstilling, herunder referat- og notatteknik, og argumentation. Desuden er der en del arbejdsopgaver i hæftet.

Jacobsen, Henrik Galberg, Hanne Jensen og Peter Stray Jørgensen: Nudanske ord med historie. Politikens Forlag 1981. 275 s.

Ideen til bogen stammer fra Gösta Bergmans *Ord med historia*, og en del af de danske ordartikler er bearbejdede — ofte udvidelser — af artikler fra Bergmans bog. Men der er også en række artikler som er nyskrevet. Foruden de alfabetisk ordnede artikler om de enkelte ords historie indeholder bogen indledningsvis nogle korte afsnit om etymologi, sprogfamilier og sprogperioder samt en vejledning i at efterspore ords historie. Bogen er en underholdende, populær fremstilling, henvendt

til et bredt publikum uden særlige grammatiske og sproghistoriske forudsætninger.

Det levende ord. Pædagogik 79.4. Gjellerup, København 1979. 64 s.

Hæftet indeholder 14 indlæg i debatten om modersmålsundervisningen, bl.a. i anledning af Det Centrale Uddannelsesråds rapport, CUR-bilag 345 (omtalt i *Sprog i Norden* 1980, s. 142). Der er bidrag af bl.a. *Elsa Gress, Karl Hårbøl, Mogens Jansen, Jørn Lund, Klaus Rifbjerg og Ole Togeby.*

Lønstrup, Brita: Dagligsprog — værktøj og legetøj. Berlingske Leksikon Bibliotek 149. København 1980. 187 s.

Gennem en semantisk analyse af ytringer i den almindelige sprogbrug beskæftiger forfatteren sig med forholdet mellem de kreative og de informative funktioner i dagligsproget. Det er der kommet en både morsom og tankevækkende bog ud af.

Meddelelser fra Daneklærerforeningen. 18. årgang, hæfte 1. Gyldendal, København 1980. S. 1—106.

I dette hæfte er der bl.a. en artikel af *Elisabeth Engberg-Pedersen:* Hvad kan man fokusere på ved skriftlig fremstilling? og en artikel af *Christian Grambye og Harly Sonne:* Grundbegreber i nyere tekstvidenskab — med særligt henblik på tekstanalytisk praksis.

Meddelelser fra Daneklærerforeningen. 18. årgang, hæfte 3. København 1980. S. 227—297.

Dette hæfte er et temanummer om danskfaget, dets mål og indhold i en brydningstid. Flere af indlæggene kan ses som en reaktion på det udspil Det Centrale Uddannelsesråd kom med i publikationen "Modersmålsundervisning" (CUR-bilag 345, omtalt i *Sprog i Norden* 1980, s. 142), og det påpeges at forbindelsen mellem forskningen og det daglige undervisningsarbejde på de forskellige niveauer inden for det danske uddannelsessystem bør styrkes.

Mål & Mæle. 7. årgang, nr. 1—3. Redigeret af Erik Hansen og Ole Togeby. Arena, Viborg 1980.

Bladet indeholder fortsat en fast sprogbrevkasse, "Sproglig-

heder". Årgangen indeholder i øvrigt bl.a. artikler om tekstlingvistik, begrebet stavfejl (nr. 1), sproglige associationer, sproghistorie (nr. 2) og sprogpsykologi (nr. 3).

Nielsen, Hans Frede: De germanske sprog. Baggrund og gruppering. Odense Universitetsforlag, 1979. 131 s.

Bogen skal ses "som indledningen til et igangværende forskningsprojekt under Middelalderlaboratoriet, Odense Universitet, vedrørende de tidlige germanske sprogs indbyrdes relationer". Bogen rummer bl.a. en forskningshistorisk gennemgang af de mange forsøg på at gruppere de germanske sprog (kap. IV) efterfulgt af kapitlet "Metodiske overvejelser" (kap. V); heri skitserer forfatteren en undersøgelsesmetode hvorved man kan skabe et tilstrækkeligt grundlag for at drage slutninger om de germanske sprogs indbyrdes stilling.

Bagest i bogen er der en omfattende litteraturliste.

SAML. Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik. Nr. 7. Redigeret af Bente Maegaard og Henning Spang-Hanssen. Udgivet af Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1980. 138 A4-s. Distr.: SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Af indholdet i dette nummer kan nævnes *Bente Maegaard* og *Hanne Ruus*: Rangfrekvenser og deres brug; *Torben Andersen*: Om ord og ordforråd; *J. Normann Jørgensen*: Det flade a vil sejre.

SPRINT. Sproginstitutternes Tidsskrift. 1980. Nr. 3. Udgivet af Handelshøjskolen i København. 35 s. Distr.: SPRINT, Handelshøjskolen i København, Fabrikvej 7, DK-2000 København F.

Nummeret indeholder bl.a. artikler om sproghandlingsteori og om fremmedsprogsindlæring, grammatik og sætningsknuder. Desuden indeholder bladet fortsat den faste rubrik "Spørgeskjærnet".

Svar på tiltale. Debat om danskundervisningen og CUR's oplæg om modersmålsundervisningen. Redigeret af Inger Lise Nordberg, Ole Rasmussen og Inge Vinten. Dansk lærerfor-

eningen/FFS. Fraktionen for de Fortsatte Skoleuddannelser 1980. 96 s.

Bogen er tænkt som et svar til Det Centrale Uddannelsesråd i anledning af rådets publikation "Modersmålsundervisning" (CUR-bilag 345, omtalt i Sprog i Norden 1980, s. 142). Bogen indeholder 26 indlæg hvori danskfagets karakter af dannelsesfag betones stærkt i modsætning til CUR-bilagets opfattelse af danskfaget som hovedsagelig kommunikativt fag.

Teleman, Ulf (red.): Modersmålsundervisning och grannspråksförståelse. En serie nordiska symposier i tillämpad nordisk språkvetenskap och modersmålspedagogik. Nordisk Ministerråd. Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde. [København 1981]. 60 s.

Hæftet giver et overblik over indholdet i og erfaringerne fra følgende fem nordiske symposier:

Sprogrigtigheden i skolen — normerne

Grammatikmodeller och alternativa begreppssystem i modersmålet

Dialekt og riksspråk i skolen

Språkstimulering i förskoleåldern

Internordisk språkförståelse

Desuden indeholder hæftet indholdsfortegnelserne til de fem rapporter der er udgivet efter hvert symposium.

Vort modersmål er ... Modersmål-Selskabets årbog 1980. Forlaget i Haarby, 1980. 184 s.

Hensigten med denne første årbog fra det nystiftede "Modersmål-Selskabet" har været at samle nogle bidrag omkring emnet "Sproget i dag", i håb om at give "et bidrag til glæden ved vort sprogs mangfoldighed". Årbogen indeholder 20 artikler hvoraf kan nævnes: *K. B. Andersen*: Der skal ikke tales fint; *Erik Hansen*: Smukt, pænt og grimt sprog; *Piet Hein*: Sproget er et redskab; *Jørn Lund*: Hvad kan det nytte?; *Vilhelm Nielsen*: Modersmålet i industri- og servicesamfundet; *Vagn Steen*: Jeg hedder Rigmor. Kald mig Rimse.

Desuden finder man bag i bogen "Vedtægter for Modersmål-Selskabet".

FINLAND

Av Mikael Reuter

Festskrift till Carl-Eric Thors. Studier i nordisk filologi 62. Helsingfors — Svenska litteratursällskapet i Finland. 1980. 288 s.

Festskriften i anledning av Carl-Eric Thors sextioårsdag innehåller 25 olika artiklar om allt från fornnordisk ljudutveckling och medeltida namn till uttalsfrågor i modern finlandssvenska och ursprunget till finska uttryck. Den ur språkvårdens synvinkel mest intressanta artikeln är förmodligen Sture Alléns Några särskilt runda tidsord, som bl.a. tar upp den aktuella frågan om hur nästa århundrade skall benämnas på svenska — *tvåtusentalet* eller *tjugohundratalet*. Resonemanget i artikeln leder fram till att *tvåtusentalet* borde reserveras för hela årtusendet, medan *tjugohundratalet* skulle avse åren 2000—2099.

Andra uppsatser av intresse för språkvården är Christer Laurén: Är eventuellt möjlig möjligt för eventuell?, Bengt Loman: Om språkformen i Jac. Ahrenbergs "Samlade berättelser", Bertil Molde: Prata persilja, Mikael Reuter: Kortstavighet i Helsingforssvenskan och Ebba Selenius: Dragsvik, Fagervik, Raseborg. En studie i s.k. herrgårdsuttal.

Helsingfors två språk. Rapport 1. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, serie B nr 4. 1980. 133 s.

Forskningsprojektet kring tvåspråkigheten i Helsingfors — Helsingfors två språk — har pågått omkring fem år som ett samprojekt för finska språket och nordisk filologi. Denna första forskningsrapport — som också publiceras i en finsk version — innehåller artiklar dels om finskan och svenskan i Helsingfors, dels om undersökningens målsättning och metoder. Det intressanta med de språkliga förhållandena i Helsingfors är den utveckling som skett under de senaste 100—150 åren. Under förra hälften av 1800-talet var staden praktiskt taget helt svenskspråkig med en finsk befolkning på under

10 %, jämvikten mellan språken uppnåddes strax före sekelskiftet, och i dag har svenskarnas andel sjunkit under 10 %. Det är därför inte förvånansvärt att de två språken i sina genuint helsingforsiska varieteter har påverkats en hel del av varandra.

I rapporten skriver Heikki Paunonen om finskan i Helsingfors: hur dess sociala ställning utvecklats sedan 1850-talet och hur själva språket utvecklats under inflytande av olika dialekter och av svenskan. Leif Nyholm ger en motsvarande beskrivning av svenskan i Helsingfors och dess utveckling under inflytande av finlandssvenska dialekter, finlandssvenskt hög-språk, rikssvenska, finska och i någon mån ryska (i äldre tider) och engelska.

Undersökningens målsättning beskrivs i en osignerad artikel, informanturvalet presenteras av Marika Tandefelt och intervjusituationen beskrivs av Ullamaija Fiilin och Liisa Paavola. Den aktuella intervjuundersökningen gäller personer som har svenska som modersmål men utsätts för maximal finsk påverkan i sin miljö. Samtliga tillhör socialgrupperna 3 och 4.

Modernare svenskt domstolsspråk. Justitieministeriets justitieförvaltningsavdelning. 1980. 42 s. (Stencilerad.)

Skriften är väsentligen ett resultat av en kurs i svenskt språkbruk för hovrättsjurister, ordnad hösten 1979 av justitieministeriet under medverkan av Forskningscentralen för de inhemska språken. Innehållet består av tre avsnitt: en artikel om modernare juridisk svenska av Mikael Reuter, en samling meningar och uttryck från autentiska hovrättsdomar med förslag till omskrivningar, och resultatet av de grupparbeten som utfördes under kursen. Häftet har distribuerats till alla domstolar i Finland som handlägger mål på svenska.

Sundman, Marketta: Existentialkonstruktionen i svenskan. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 57. Åbo 1980. 281 s.

Den så kallade existentialkonstruktionen i svenskan (Det är sommar, Det ligger en bok på bordet) har behandlats av många grammatiker, liksom motsvarande konstruktioner i bl.a. de

övriga nordiska språken, engelskan, tyskan och franskan. I denna monografi — ursprungligen en licentiatavhandling — studerar författaren existentialkonstruktionen utgående från moderna lingvistiska teorier. Syftet är att beskriva existentialsatsens ytstruktur i modernt svenskt skriftspråk, att definiera existentialkonstruktionens semantiska förutsättningar i svenskan och att placera in konstruktionen i svenskans syntaktiska system. Materialet för den beskrivande delen är modern svensk tidningsprosa i både Sverige och Finland.

En av slutsatserna i avhandlingen gäller vad författaren kallar den hierarkiska semantiska strukturen. Utmärkande för denna struktur i existentialsatser är nämligen att subjektet står så att säga lägst av alla de konstituenten som kan fungera som s.k. logiskt predikat. Detta förutsätter bl.a. att subjektet är obestämt och att det uppfattas som satsens rema, dvs. den konstituent som uppbär den nya informationen, medan subjektet i andra satstyper ofta fungerar som satsens tema, det som satsen utsäges om. Existentialsatsen kan sålunda användas bl.a. i syfte att göra annars tvetydiga satser entydiga — jfr a) Tio studenter deltog i båda kurserna och b) Det deltog tio studenter i båda kurserna.

Xenia Thorsiana. En vänskrift tillägnad Carl-Eric Thors på hans 60-årsdag den 8 juni 1980. Utgiven av Mirja Saari och Helena Solstrand. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, serie B nr 5. 1980. 445 s.

Xenia Thorsiana är som vänskrift ett komplement till den "officiella" festskriften till Carl-Eric Thors (se ovan). Den innehåller sammanlagt 28 bidrag av framför allt yngre kolleger och elever till Carl-Eric Thors. Bland artiklar av intresse för språkvården kan nämnas Ullamaija Fiilin: Lexikal täthet och variation i tvåspråkiga helsingforsares finska och svenska intervjuvar, Ann-Marie Ivars: Stadsmålen i Kaskö och Kristinestad, Maj-Britt Lindström: Småkusin eller syssling?, Märta Malmström: Mängd- eller flertalsbetydelse, Leif Nyholm: Den sociolingvistiska normen, Gun Oker-Blom: Om syntaktisk interferens i amerikafinlandssvenskan, Per Henrik Solstrand:

Suffixet -are i finländskt slangspråk, Irma Sorvali: *Animalia* (fraser och talesätt innehållande djurnamn i olika språk), Marketta Sundman: Om verbets *s*- och *sig*-former i modern svenska samt Marika Tandefelt: Tankar om språkbyte.

NORGE

Av *Arnold Dalen (AD)*, *Jan Ragnar Hagland (JRH)*, *Alfred Jakobsen (AJ)* og *Jarle Rønhovd (JR)*.

Bleken, Brynjulf: Riksmål og liberalisert bokmål. Trykt ved Representralen. Universitetet i Oslo 1980. 99 s.

Norsk språkråd har oversendt til myndighetene et forslag til ny offisiell rettskrivning for bokmål. Forslaget går ut på å skape en noe større valgfrihet i rettskrivningen ved at en tillater en del av de riksmålsformer som i dag blir holdt utenfor (ordet *riksmål* refererer til den riksmålsnorm som er fastlagt i *Riksmålsordlisten* (1976) og *Riksmålsordboken* (1977).

I dette arbeidet gir Bleken en oversikt over hvilke elementer i riksmålet som fortsatt vil være utelukket fra den offisielle rettskrivningen (eller læreboknormalen) dersom bokmålet blir som foreslått av Språkrådet. En av hensiktene med boka er at den skal kunne fungere som hjelpemiddel i riksmålsfolkenes videre strev med å få hele sin norm innarbeidet i bokmålsrettskrivningen. *AJ*

Bull, Trygve: For å si det som det var — J. W. Cappelens Forlag, Oslo 1980. 368 s.

I si memoarbok har den kjende Arbeidarparti- og seinare SV-politikaren ofra mykje plass på språkstriden, som han på nært hald har følgd og tatt del i, særleg i tida etter krigen. Ein får her innblikk i forfattarens syn og rolle i denne samanhengen — han har såleis i stor grad prega og bestemt Arbeidarpartiets holdning i språkstriden, bl.a. rettetten frå Oslovedtaket om bruk av radikale former i lærebøkene i Oslo-skolane, og har vel også vori åndeleg far for arbeidet for språkfred og forsoning med riksmålsrørsla. Boka gir mange

nyttige opplysningar om forspelet — til dels bak kulissene — til skipinga av Norsk språknemnd og av Vogtkomiteén og Norsk språkråd. Indirekte er framstillinga eit vitnemål om kor vanskeleg det er å gi ei nøytral framstilling av sak og personar i språkstriden for ein som sjølv har vori og er midt oppe i den. *AD*

Bull, Trygve: Språket i Oslo. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1980. 79 s.

I denne kortfatta framstillinga har forfattaren kunna byggja på sin “personlige kjennskap til de forskjellige varianter av Oslo-språk”, seier Trygve Bull i føreordet. Dei viktigaste av desse variantane har “fra hans (i.e. forfattarens) barndom hørt til hans eget umiddelbare talespråk, og han har hatt et bevisst forhold til dem — og til spenningen mellom dem — nesten like lenge”, seier han. Mot denne bakgrunnen lagar så Trygve Bull ei kort skisse av nokre sider ved oslomålet. Spenninga som er omtala i føreordet, er ikkje framstilt berre som spenning mellom to sosialt betinga “polære” variantar av oslomål — riksmålsnært vestkantmål mot den “egentlige dialektform”. Bull prøver å få fram biletet av ein tredje “midlere” variant som han kallar det. Dette representerer vel noko nytt i høve til tradisjonelle framstillingar, jamvel om presentasjonen av den “egentlige dialektformen” stort sett gir att det ein kann finna i slike. Oppfatninga av ei slik ny framveksande språkform er likevel ikkje uproblematisk, og det må vera rett her å visa til viktige innvendingar mot denne (og andre) sider ved boka gjevne av Geirr Wiggen i *Språklig Samling* nr. 3 1980, av Jan Engh i *Dagbladet* 23.12.1980 og av Ernst Håkon Jahr i *Norsk-læraren* nr. 1 1981. *JRH*

Endresen, Øyalf: Verbalbøyinga i selbumålet. Tapir. Trondheim 1980. 155 s.

Denne avhandlinga, som opphavlig ble skrevet som hovedoppgave i nordisk ved Universitetet i Trondheim, er en synkronisk analyse av verbalbøyinga i selbumålet. Materialet som utgreiinga bygger på, består av bøyingsformer fra noe over to

tusen verb. Etter en orientering om transkripsjonen og en kommentar til deler av lydverket i dialekten gir forfatteren et oversyn over bøyingsallomorfene og bøyingsklassene. Videre inneholder boka et interessant tillegg der det blir gjort greie for bruken av refleksivformede verb. I et annet tillegg setter forfatteren selbumålet inn i en større målgeografisk sammenheng.

Endresens avhandling, som er klart og fast disponert, utgjør en verdifull tilvekst til faglitteraturen om norske dialekter. *AJ*

Fintoft, Knut og Mjaavatn, Per Egil: Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål. TAPIR, Trondheim 1980. 111 s.

Dette er ei undersøkning av talemålsvariasjon i Trondheim bygd på eit utval av 14 variablar der det eine settet er tradisjonelle former i trondheimsdialekten (apokope i infinitiv av verb, presens utan *-r*, pronomenet *æ*, adverbet *itj* osv.), det andre normaliserte former (inf. på *-e*, pres. på *-r*, adv. *ikke* osv.). Talet på informantar er 50, av dei er 19 kvinner og 31 menn. Dei språklege variasjonane er sett i forhold til sosiale faktorar som alder, yrke, utdanning, økonomisk struktur, butilhøve, partipolitisk tilknytning og ekteskapeleg status.

Det er positivt at forfatarane har gitt så stor plass til å drøfte metodar slik at ein kan vurdere dei resultatane dei har kommi fram til. Det kan dessutan inspirere til metoddebatt.

Fintoft og Mjaavatn kjem fram til at mens det tidlegare var slik at sosiolektane i Trondheim i stor grad var knytte til bydelar, er dette forholdet i dag i oppløysing. Den språklege variasjon er no meir avhengig av forhold som stor eller lita kontaktflate, yrkesstatus, økonomi, partipolitisk tilknytning og dessutan kjønn og alder, mindre til kva del av byen ein bur i. Det går fram at dialekten er meir i bruk i alle sosiale lag i dag og mest blant dei unge. Eit interessant resultat er at mens det er stor språkleg kjønnskilnad blant dei eldre (over 70 % av eldre kvinner bruker normalformer, men berre 23 % av eldre menn), er denne skilnaden i ferd med å bli utviska blant dei unge. Her er det dialekten som dominerer hos begge kjønn. Denne skilnaden ville truleg ha kommi tydelegare fram med

ei betre fordeling av eldre og yngre informantar (berre 26 % er under 40 år) og av menn og kvinner.

Det er uheldig at reine referanseformer (Oslo-uttale) som [jæi], [dæi], [kommer] er førte opp som trondheimsformer. Noko av det mest karakteristiske for normalisert tale i Trondheim er tronge diftongar [ei], [öy] og [öu], og ein tydeleg fremre [-e] i trykklett stilling. *AD*

Fossestøl, Bernt: Tekst og tekststruktur. Veier og mål i tekstlingvistikken. Universitetsforlaget 1979. 456 s.

Omgrepet 'setning' har tradisjonelt blitt oppfatta som den største eininga i ein grammatisk analyse. I dei siste tiåra er det blitt meir og meir vanleg å sjå ut over setningsgrensa for å klarleggje kva vilkår som må oppfyllest for at ein sekvens av setningar kan opplevast som ein meningsfylt og samanhangande tekst. Denne retninga innanfor språkvitskapen, som gjerne blir kalla tekstlingvistikkk, er det Fossestøl er opptatt av i *Tekst og tekststruktur* . . .

Omgrepet 'tekst' blir av forfattaren oppfatta to-dimensjonalt, både som hierarkisk struktur og som lineær struktur. I første del av avhandlinga blir desse to strukturprinsippa drøfta inngåande, og relevant forskning blir dratt inn for å kaste lys over problema. Dessutan blir den pragmatiske sida ved 'tekst' vurdert.

Hovuddelen av avhandlinga er knytt til ei drøfting av omgrepet 'tekststruktur'. Forfattaren viser korleis referentar blir førte inn i teksten, og drøftar mekanismar som knyter saman leksem i ulike setningar og to/fleire setningar som heile. Samspillet mellom semantikk, syntaks og pragmatikk blir understreka i heile framstillinga, men kjem kanskje mest direkte til uttrykk i dei tre siste kapitla "Tema og rema", "Underforstått informasjon" og "Tidsrelasjonar".

Avhandlinga, som er forsvart for den filosofiske doktorgraden, representerer eit viktig tilskott til kunnskapen om norsk språk. I tillegg gir boka eit verdifullt oversyn over aktuell forskning innanfor tekstlingvistikken, inkludert ei bokliste på 28 sider. Sakregisteret i boka gjer at ho også kan brukast som oppslagsbok. *JR*

Fretland, Jan Olav, Rommetveit, Magne, Sudmann, Arnulf og Vikør, Lars S.: *På godt norsk*. Ei handbok i nynorsk målbruk. NKS-forlaget. Oslo 1980. 219 s.

Denne boka har kommi i stand etter initiativ frå Forbrukar- og administrasjonsdepartementet, som i dei seinare åra har engasjert seg for å betre språkbruken i den offentlege forvaltninga og for å styrkje nynorskopplæringa. Målsettinga er at det som går skriftleg ut frå det offentlege, skal kunne lesast og skjønast av vanlege folk utan juridisk eller filologisk bakgrunn. Tidlegare har styresmaktene i liten grad tatt slike omsyn, og offentleg språk har derfor, og med grunn, vori sett på som tungt og uforståeleg.

På godt norsk tar opp mange av dei same problem som er behandla i *I embets medfør* (sjå *Språk i Norden* 1978), og dessutan problem som i sterkare grad gjeld nynorsken (genitiv og genitivsomskrivingar, passiv, dansk—tyske arveord), men som også er aktuelle for bokmålet. Boka har eit klart pedagogisk siktemål og har eit rikt materiale av eksempel og øvingsoppgåver knytte til kvart kapittel. Den er eit nyttig hjelpemiddel for alle som vil prøve å skrive eit meir folkeleg og lettforståeleg språk, som ikkje av den grunn blir mindre presist. Forfattarane har mange døme på det motsette. *AD*

Hertzberg, Frøydis & Jahr, Ernst Håkon (red.): *Grammatikk i morsmålsundervisninga?* Novus Forlag — Oslo 1980. 128 s.

Utgjevarane seier at dei med denne antologien har vilja ha fram og få diskutert om det er ønskjeleg med grammatikk i morsmålsundervisninga i skolen, og har i den samanheng teke fram ni artiklar om dette emnet. Desse er skrivne i perioden 1972—80. I tillegg har dei og teke med eit kapittel frå Johan Nicolaisens bok *Om modersmaalsundervisningen i Folkeskolen* frå 1889. Utanom Nicolaisen er Jan Terje Faarlund, Erik Hansen, Frøydis Hertzberg, Even Hovdhaugen, Tor G. Hultman, Aud Marit Simensen, Olav Sletta, Ulf Teleman og Kjell Ivar Vannebo representerte med artiklar i utvalet. Antologien er delt i tre hovudbolkar. Den første gir eit historisk oversyn over den tradisjonelle grammatikkens plass i skolen saman med eit resymé av diskusjonen om grammatikken i førre

hundreår (Hovdhaugen, Hertzberg). Andre delen gir argument mot grammatikk i morsmålsundervisninga (Hansen, Sletta), medan tredje delen har med artiklar som drøftar alternative måtar for språkopplæring, delvis også *kva slags* grammatikk-omgrep som skal liggja til grunn for undervisninga. Det er elles ikkje rom for å gå inn på dei einskilde bidraga her. Om samlinga slik ho ligg føre, må det vel seiast at verdien stort sett ligg på det reinte praktiske plan: det er greitt og praktisk å ha ein del sentrale debattinnlegg samla mellom to permar. I føreordet gir utgjevarane uttrykk for håp om “at antologien skal kunne gi et riktig bilde av hvordan debatten står i dag”. Vona kan knapt seiast å ha vore fåfengd i så måte. Dei uttrykkjer og von om at samlinga “kan gi diskusjonen et puff framover”. At ei slik samling med allereie kjent stoff skal ha slike konsekvensar, kan ein sjølvsagt håpa på. Men når dei nå ein gong har teke seg føre å samla innlegg frå ein debatt om grammatikk og morsmålsundervisning i ei bok, vore det meir nærliggjande å venta at utgjevarane sjølve hadde sytt for dette “puffet”. *JRH*

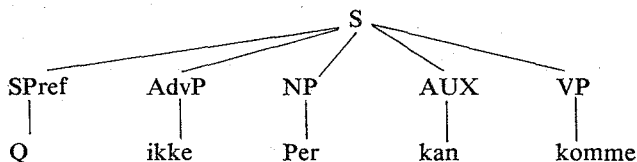
Lorentz, Ove: Norsk setningsform. Et kompendium i transformasjonssyntaks. Novus forlag 1979. 223 s.

Generativ grammatikk har i fleire år dominert som grammatisk referansesystem ved språkanalysar, og det er publisert mange studiar som gjer bruk av dette referansesystemet. Likevel er høvelege innføringsbøker på norsk om emnet mangelvare. Derfor er det gledelig at Ove Lorentz, amanuens ved Universitetet i Tromsø, har gitt ut eit kompendium som tar sikte på å gi ei innføring i generativ grammatikk bygd på analyse av viktige setningstypar i norsk bokmål. Kompendiet byggjer på engelsk-språklege innføringsbøker, og fleire kapittel er nokså tydeleg prega av dette.

Boka er delt i tre bolkar. I bolk I gir forfattaren ei generell innføring i generativ grammatikk der han drøftar viktige grammatiske omgrep som ‘syntaks’, ‘grammatikk’, ‘generativ regel’, ‘frasestruktur’, ‘transformasjon’, ‘kompetanse’, ‘performans’ m.fl. Spesielt interessant er det at forfattaren tar opp forholdet mellom formell syntaks og funksjonell syntaks. Drøf-

tinga er noko snau, og vi vonar at framtidige utgåver av kompendiet vil gi større rom til denne delen.

Bolk II tar opp konstituentstruktur og transformasjonar i usamansette setningar. Den konstituentstrukturen Lorentz postulerer for norske setningar av dette slaget, ser slik ut:

Strukturen i usamansette setningar er mykje omdiskutert, og vi saknar derfor ei fyldigare grunngiing av kvifor nett denne strukturen er vald. Elles inneheld denne bolken ein interessant analyse av hjelpeverbfrasen (AUX), eksemplifisering av viktige transformasjonar som kongruens, refleksiv, pronominalisering, imperativ, passiv, inversjon. Setningsledd som subjekt, objekt, biobjekt, adverbial blir også behandla på ein oversiktleg og grei måte. Sist i denne bolken set forfattaren opp dei transformasjonane som er nytta, og illustrerer den innbyrdes rekkjefølgja mellom dei.

Bolk III tar opp samansette setningar, dvs. strukturar med meir enn *ein* S i djupstrukturen. Framstillinga er her sterkt amputert; forfattaren avgrensar seg til tre kapitler: "Relativsetningar", "Attributive adjektiver" og "Infinitiv".

Under relativsetningar drøftar forfattaren restriktive relativsetningar med nominalt korrelat. S.k. adverbiale relativsetningar og frie relativsetningar blir ikkje analyserte. Appositive relativsetningar får snau drøfting, om lag ei side.

I kapitlet om infinitiv finn vi — noko uventa — ei drøfting av ulike slag *at*-setningar før forfattaren presenterer to av dei transformasjonane som resulterer i infinitivuttrykk i overflatestrukturen, nemlig Lik-NP-stryking og Subjekt-til-objektløfting. Til slutt i bolck III viser forfattaren på ein instruktiv og grei måte korleis transformasjonane i samansette setningar må ordnast innbyrdes.

Boka inneheld nyttige øvingsoppgåver og ei fyldig bokliste, ordna etter emne. *JR*

Skard, Vemund: Målkrig og språkfred. Maal og Minne 1980, s. 36—51.

Jeg anbefaler denne artikkelen til alle som vil ha et dypere innblikk i språksituasjonen i Norge i dag. Vemund Skard hører til dem som faktisk har både bokmål og nynorsk som morsmål, og han er derfor i stand til å se mer objektivt enn de fleste på de argumentene som bokmåls- og nynorskfolk fører fram. Han peker på de farer som truer begge målformene. Presset fra engelsk er voldsomt. I tillegg avskjærer bokmålet røttene til sin egen fornyelse. Den gamle kilde, dansken, er ikke lenger aktuell, og den nye, de norske dialektene, tør man ikke riktig åpne seg for. Nynorsken er i fare på andre måter. Dialektene uthules og utviskes, selv om de i øyeblikket er omfattet med en interesse som aldri før. Den sosiale forskyvningen i befolkningen går i favør av byene og dermed det bymål som har prestisjen. Han maner sterkt til samhold og samarbeid istedenfor målkrig. Det som vi kaller språkproblemer, innebærer i virkeligheten også store muligheter. Hos oss gir språkbrytningen muligheter som vi bør kunne benytte oss av, istedenfor bare å se dem som en ulykke. Etter Skards syn kan det aldri bli tale om noen "seier" i vanlig forstand for noen av de to målformene; spørsmålet er hvem som kan yte det beste til framtidens norsk. Hver av dem vil få innflytelse på vår framtidens språk i forhold til sin innsats i denne henseende. *AJ*

Skjekkeland, Martin: Bø-målet i går og i dag. (= Skrifter frå Telemark distriktshøgskole 56.) Telemark distriktshøgskole. Bø i Telemark 1980. 189 s.

Dette er ei språkgeografisk og språksosiologisk undersøking av dialektforholda i Bø. Boka har først eit oversyn over lyd- og formsystem i Bø-målet med hovudvekt på den tradisjonelle dialekten. I den andre delen gjer Skjekkeland greie for opplegg og metode og for generelle resultat av granskinga, mens siste delen gir eit meir detaljert oversyn over vekslingane inna-

for dei variablane som er tekne med.

Undersøkinga byggjer på eit stort utval av informantar, i alt 134, og av språklege variablar. Ein får såleis eit godt oversyn over språkutviklinga i denne kommunen. Undersøkinga er spesielt interessant for di det her er tale om eit reint bygdesamfunn som har andre språksosiologiske strukturar enn byar og byliknande samfunn. *AD*

Vannebo, Kjell Ivar: Tempus og tidsreferanse. Tidsdeiksis i norsk. Novus Forlag, Oslo 1979. 563 s.

Dette omfangsrike arbeidet, som er Vannebos doktoravhandling, består av tre hovuddeler. I første del gjør han bl.a. greie for problemstillingar, arbeidshypoteser og valg av beskrivelsesmodell. Del to gir først ein sammenfattende oversikt over den syntaktiske bruken av de verbale tempusformene i norsk språk. Deretter drøfter han mer systematisk de forskjellige bruksmåtene. Del tre handler om tempussystemets semantikk, om pragmatiske faktorerers innvirkning på tidsreferansen og om ulike forsøk på å avlede tempusformene. Boka har til slutt ein egen avdeling med dokumentasjon.

Avhandlingen behandlar sentrale problemkomplekser, og den ligger på et høgt teoretisk nivå. Den har stor relevans ikke bare for norsk, men også for nabo-språkene. *AJ*

Vinje, Finn-Erik: Å veie sine ord. Tapir 1980. 330 s.

I de offisielle sendingene i NRK er det påbudt å nytte normaltalemålet (standardtalemålet). Dette språket (det gjelder selvsagt både bokmål og nynorsk) byr seg fram som det naturligste og mest autoritative forbilde for den som søker ein språklig norm med større geografisk og sosial rekkevidde enn sin egen dialekt. Medarbeiderne i NRK får seg dermed pålagt et stort språklig ansvar. De er i høg grad med og bestemmer den språklige utviklingen i landet vårt.

Finn-Erik Vinje har i ein årrekke vært kringkastingens språklige vokter og refser. Årlig utarbeider han 16—17 rapporter der han påtaler feil og gir råd om språkbruken i radio og fjernsyn. Denne boka består av et utvalg av rapportene. Han har redigert stoffet slik at nærskylde emner er ordnet i samme

kapittel, og han har dessuten lagt til visse sammenbindende avsnitt. Han behandler ellers temaer som korrekt språk, syntaks, språklige moteluner, ordvalg, ordform, bøyning og uttale.

Han har mange gode råd å gi den som skal opptre foran mikrofonen. Kringkastingsspråket ligger nær skriftspråket fordi medarbeiderne oftest sitter med manus foran seg og leser opp det de har skrevet. Risikoen med slikt opplest skriftspråk er at det lett blir papirknitrende. Men en må heller ikke snakke på samme måte i mikrofonen som ved frokostbordet hjemme. Der behøver en ikke ta det så nøye verken med syntaksen eller artikulasjonen. Ansiktsuttrykk og gester kan oppveie slurvet uttale. Det gjelder å finne den gylne middelvei mellom stivt skriftspråk og avslappet samtalspråk.

Med rette advarer Vinje dem som snakker i radio og fjernsyn, mot å overvurdere godtfolks ordkunnskap. I Sverige er det nylig lagt fram en rapport som viser hvor ille det står til med den. Det er ingen grunn til å tro at ordkunnskapen er større blant nordmenn enn blant svensker.

Vi er daglig utsatt for en sterk påvirkning fra engelsk-amerikansk. Språket vårt trenger forsvar mot denne innflytelsen. Det gjelder å finne norske avløsere, og det før det fremmede ordet har slått rot. Her kunne kringkastingfolk gjøre en betydelig innsats ved konsekvent å nytte norske ord istedenfor de fremmede.

“Å veie sine ord” tar opp til diskusjon en lang rekke brennaktuelle problemer i norsk språk i dag. Boka har derfor interesse langt utenfor NRK. *AJ*

SVERIGE

Av *Ulla Clausén (UC)*, *Ove Lind (OL)*, *Birgitta Lindgren (BL)* og *Per A. Pettersson (PAP)*

Bolander, Maria: Predikativens funktion i svenskan. Ak. avh. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 31. Umeå 1980. 203 s.

Huvudsyftet med denna avhandling anges vara att studera

vilken funktion olika typer av predikativ och vissa besläktade syntaktiska varianter har i språket. Författaren, som finner termer som predikatsfyllnad missvisande, föreslår att man endast skall skilja mellan nödvändiga och icke-nödvändiga predikativ och de lite mer speciella kategorierna spetsställda och satsvärldiga predikativ. Nödvändig betyder då nödvändig för att satsen skall kunna stå kvar i sin kontext. Grundläggande för bokens mångsidiga analys av ett stort antal exempel, huvudsakligen hämtade från modern skönlitteratur, är vad författaren kallar "funktionen i informationsstrukturen". Hon visar också, utifrån traditionell satsanalys i förening med Diderichsens positionsmodell, hur satsgrammatiska principer och olika slag av informationsprinciper samverkar, så att exempelvis nödvändiga predikativ, som ofta innehåller viktig, ny information, har en klar tendens att hamna i slutfältet i en sats. *PAP*

Einarsson, Jan: Är barn medvetna om språkliga könsskillnader? Språk och kön i skolan 2: 1980. Lunds universitet, institutionen för ämnesmetodik och ämnesteori, avdelningen för svenska. Lund 1980. 24 s.

I denna uppsats redovisas resultatet av en undersökning där sammanlagt 85 elever från årskurserna 3 och 5 skulle avgöra om vissa nedskrivna språkprov hade yttrats av en man eller en kvinna. Det visade sig bl.a. att ämnesval och ordval i första hand avgjorde om ett yttrande skulle uppfattas som manligt eller kvinnligt. *UC*

Hedquist, Rolf: Viktigt, intressant och bra. En studie av värderingar. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet nr 17. Umeå 1980. 38 s.

I denna lilla skrift diskuterar författaren, som 1978 disputerade på en avhandling om emotivt språk (se *Språk i Norden 1979*), inledningsvis vad som kännetecknar olika slag av värderingar. Han finner att det karakteristiska är bl.a. att de uttrycker en bedömning, att denna sker mot något slags värdeskala och att den ofta uttrycker en personlig inställning till det värderade. Utifrån dessa teorier kring värderingar analy-

seras sedan, med en i huvudsak subjektiv metod, ett antal konkreta, autentiska textexempel innehållande uttryck för begreppen *viktig, intressant, märklig* och *nödvändig*. *PAP*

Hellberg, Staffan: Reflexiveringen som en ledtråd till svenskans struktur. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics 42. University of Gothenburg, Department of Linguistics. Göteborg 1980. 107 s.

Uppsatsen behandlar bruket av reflexiva possessivpronomen. Författaren tillämpar en transformationsgrammatisk modell och vill med dess hjälp visa att även sådana fall som på ytan ser ut att avvika från huvudregeln (reflexivpronomen syftar på satssubjektet) trots allt stämmer med denna regel. Det gäller bara att finna den underliggande strukturen och vilka transformationer denna struktur genomgår. *BL*

Hultman, Tor G.: Språk och kön i skolan. Några resultat från undersökningar av elevspråk. Språk och kön i skolan 1: 1980. Lunds universitet, institutionen för ämnesmetodik och ämnes-teori, avdelningen för svenska. Lund 1980. 52 s.

I denna uppsats diskuteras könsskillnader i språket utifrån fyra tidigare undersökningar av elevuppsatser. Av resultaten framgår att det visserligen finns stora skillnader i ordval mellan pojkar och flickor men att det knappast finns någon grund för att tala om ett exklusivt manligt eller kvinnligt ordförråd. Det är snarare olika intressen och attityder hos könen som kommer till uttryck. *UC*

Jørgensen, Nils: Underordnade satser och fraser i talad svenska. Funktion och byggnad. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C nr 10. Lund 1978. 200 s.

Detta arbete är en direkt fortsättning på författarens Meningsbyggnaden i talad svenska (1976). Här beskrivs förekomsten av olika slags bisatser samt infinitivfraser och satsförkortningar. Till grund för klassificeringen ligger den manual som utarbetades inom projektet Talsyntax. Undersökningsmaterialet består av tre slags inspelningar: sociologiska intervjuer med akademiker och industriarbetare i Borås, nyhetsuppläsningar och nyhetskommentarer i radio och samtal/debatt mellan aka-

demiker. Klara skillnader finns mellan de olika inspelningstyperna vad gäller de underordnade satsernas och frasernas förekomst, komplexitet och uppbyggnad. Däremot får de i stort sett genomgående samma placering i meningen. Mer i förbigående påpekar författaren också att Wellanders grundregel för satsbyggnaden "huvudsak i huvudsats, bisak i bisats" inte alls gäller för talspråket. *PAP*

Kvillerud, Reinert: Förnamn i Göteborg. Namnskick för skolbarn födda 1958. Ak. avh. Nordistica Gothoburgensia 12. Göteborg 1980. 220 s.

Denna undersöknings syfte är att kartlägga och beskriva förnamnsskicket bland 5.256 skolbarn i Göteborg. Här redovisas förnamnens frekvens, användning, antal per namnbärare, skrivning och uttal, likaså deras placering inom det fullständiga namnet. Resultaten visar bl.a. att 75 % av personerna har två namn, att det första namnet i de flesta fall är tilltalsnamn och att det finns ett klart samband mellan förnamnens placering inom en namnföljd och deras rytmiska struktur. Det framgår också att variationen är mindre hos kvinnonamnen än hos mansnamnen medan namnlängd och placering av huvudtryck varierar mest hos kvinnonamnen. Av utländska medborgare har 2/3 förnamn av svensk, skandinavisk eller internationell typ. *UC*

Liljestrand, Birger: Strindbergs Mäster Olof-dramer. En studie i 1800-talets dramaspåk. II. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 30. Umeå 1980. 234 s.

I denna andra del av *Strindbergs Mäster Olof-dramer*, som är en fortsättning av författarens doktorsavhandling från 1976, behandlas språkets förhållande till dramats tid, ämne och miljö. Några av de frågor som tas upp är vilken roll arkaismer och bibelallusioner spelar och vilka språkliga medel Strindberg använder för att åstadkomma konkretion och detaljrealism. De olika versionerna av dramat, tryckta och otryckta, granskas ingående och jämförs också med samtida historisk dramatik. Författaren behandlar vidare Strindbergs förhållande till den retoriska traditionen och till olika källor och förebilder. Av-

slutningsvis presenteras en modell för textlingvistisk analys av dramatext som sedan också tillämpas på valda delar av Mäster Olof-dramerna. *PAP*

Lindell, Ebbe: Hur barn lär sig läsa. LiberLäromedel, Lund 1980. 102 s.

Ebbe Lindell, professor i pedagogik vid Lärarhögskolan i Malmö, ger i denna bok en översikt över de olika metoder som använts och används vid läsundervisningen i Sverige. Den behandlar inte bara skolans roll i sammanhanget utan tar också upp den mycket tidiga läsinlärning som redovisats av Ragnhild Söderbergh och Birgitta Brantberg-Friegeys. Tyngdpunkten i boken, som främst vänder sig till lågstadielärare, ligger dock naturligt nog på den s.k. svenska metoden, dvs. en kombination av bokstavsindelning och sammanljudning, och på den under senare år mycket uppmärksammade LTG-metoden (*Läsning på Talets Grund*). *PAP*

Nauclér, Kerstin: Perspectives on misspellings. A phonetic, phonological and psycholinguistic study. Ak. avh. Travaux de l'institut de linguistique de Lund XV. CWK Gleerup, 1980. 198 s.

I denna doktorsavhandling undersöks stavfel i svenskan beträffande enkel- och dubbelteckning av konsonant hos skolelever på tre olika stadier. Författarens hypotes är att ovana skribenter styrs av fonetiska snarare än av fonologiska och lexikala faktorer när det gäller stavning. Materialet visar hur medvetenheten om dubbelteckning av konsonant som stavningsprincip ökar, men att den kan medföra övergeneralisering innan eleverna fått tillräcklig kunskap om morfem och morfemgränser. *BL*

Ohlsson, Stig Örjan: Skånes språkliga försvenskning 1—2. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A, nr 30, 31. Lund 1978—1979. 184 och 164 s.

I den första delen av detta arbete, som är författarens doktorsavhandling, tecknas inledningsvis den historiska bakgrunden till Skånes språkliga försvenskning, och bl.a. belyses också

den samtida inställningen till skånskan i förhållande till "köpenhamns- respektive stockholmsdialekten" genom en avhandling *De Candidatis* från 1684. För studiet av den skriftspråkliga försvenskningen utvecklas en teknik som beskrivs som en morfembaserad totalanalys. Denna tillämpas på ett bevarat domboksmaterial. Resultatet som redovisar försvenskningstakten i åtta skånska domboksserier visar att språkskiftet i huvudsak ägde rum mellan 1680 och 1685. Detta sätts i relation till Karl XI:s föreskrift om likmätighet i "Ceremonier, Constitutioner, Seeder och Språk". I den andra delen ligger tyngdpunkten på en fortsatt och metodiskt förfinad analys av texter från Skånes övergångstid. Jämförelser görs även med annat material — manuskriptet till August Palms tal i Malmö 1881 och en dansk-engelsk inspelning från 1966. Den skånska språkutvecklingen sätts också genomgående i relation till språkkontakt, språkinläring och språkförändring mer generellt, och en del av de uppnådda resultaten reviderar grundligt de etablerade uppfattningarna, t.ex. beträffande förekomsten av bakre *r* och infortisförsvagningen *a/e*. PAP

Ord och struktur. Studier i nyare svenska tillägnade Gun Widmark den 31 juli 1980. Lundequistska bokhandeln, Uppsala 1980. 457 s. (Uppsatserna publiceras också i Nysvenska studier årg. 59—60, 1979—80.)

Ord och struktur är en hyllningsskrift till Gun Widmark, professor i nordiska språk i Uppsala, på hennes 60-årsdag. Boken innehåller 34 uppsatser av vilka många är av intresse för nordisk språkvård. Martin Gellerstam tar upp modeordet *uppleva* och Lars Hellberg det litet äldre *på stubben*. Bengt Kinnander skriver om det emfatiska *ju* och Bertil Molde tar upp en annan omdiskuterad språkfråga — *till de som* i stället för *till dem som*. Vidar Reinhammar skriver om en talspråklig konstruktion utan *ju* och *desto* i meningar som "mera man har hemma, mera går det åt". Bengt Nordberg granskar talspråkligt *ha* (för *har* eller *hade*) som ett sätt att uttrycka modalitet. Mats Thelander har studerat användningen av *inte någon* och *ingen* m.fl. Karl-Hampus Dahlstedt tar upp Thelanders doktorsavhandling om växlingen mellan dialekt och

standardspråk i Burträsk. Kent Larsson har undersökt språkliga könsskillnader i skoluppsatser och Margareta Westman har letat efter sådana skillnader i några färska doktorsavhandlingar. Ulf Teleman utreder danskars och svensks förståelse av varandra. Ordbildning i vardagligt språk, som *Lasse* för *Lars*, behandlas av Stig Eliasson, och Carl Ivar Ståhle tar upp bildningar på *-an* och *-is*, t.ex. *bibblan* och *bibblis* för *biblioteket*. Claes-Christian Elert skriver om artighetsuttryck i svenskan och Ragnhild Söderbergh slutligen har lyssnat på barns språkanvändning vid dockskåpslek. *BL*

Rapporter från Avdelningen för forskning och utbildning i modern svenska (FUMS) 63—87, 1978—80. Stencil. Distr. FUMS, Thunbergsvägen 7, 752 38 Uppsala.

Rapportserien har tidigare presenterats i *Språk i Norden* 1976 och 1978. Liksom tidigare är verksamheten koncentrerad till olika projekt med språksociologisk inriktning. De nytilkomna rapporterna är:

Inom projektet *Stad och omland: Urbaniseringen speglad i språket*:

Roger Andersson: En analys av rampopulationen för långdistansflyttarna inom projektet "Urbaniseringen speglad i språket". (Nr 63)

Roger Andersson: Födelseortsfält och bosättningsmönster — en studie av norra Västerbotten och nordvästra Södermanland. (Nr 78)

Roger Andersson: Plats, identitet och förändring. (Nr 82)

Mats Thelander: *Stad och omland: urbaniseringen speglad i språket*. En materialbeskrivning. (Nr 76)

Mats Thelander: Inre migration och språklig utjämning. (Nr 86)

Mats Thelander: De-dialectalisation in Sweden. (Nr 86)

Inom projektet *Textstruktur och språkfärdighet hos skolelever*:

Kent Larsson och *Karin Forsberg*: Test och testdata. Språktest använda inom projektet *Textstruktur och språkfärdighet hos skolelever*. (Nr 64)

Kent Larsson: Elevtexter: En materialbeskrivning från projektet "Textstruktur och språkfärdighet hos skolelever". (Nr 66)

Gunilla Gustavsson: Substantiv i skoluppsatser. (Nr 69)

Katharina Hallencreutz: De—dem—dom i svenskt elevspråk. (Nr 71)

Ingrid Lüscher: Förstärkande och modifierande adverb i svenskt elevspråk. (Nr 72)

Inom projektet *Barnets språkliga identifikation*:

Eva Aniansson: Barnets språkliga identifikation. Material och metoder. Del I och II. (Nr 80)

Olle Hammermo: I vad mån kan en språklig variabel kallas enhetlig? (Nr 85)

Inom projektet *Genus*:

Kerstin Nordin och *Mats Thelander*: Talprov som underlag för könsbestämning av förskolebarn. (Nr 68)

Anna Fichtelius: Hur blir flickor stumpor och pojkar grabbar? (Nr 73)

Inom projektet *Språk och kön*:

Kerstin Nordin: Manligt och kvinnligt i talat offentligt språk. (Nr 83)

Gun Widmark (utg.): Könroller i språk 3. (Nr 75)

Inom projektet *Språk, roll och sociala relationer*:

Mats Thelander: A Qualitative Approach to the Quantitative Data of Speech Variation. (Nr 79)

Dessutom föreligger följande rapporter, som inte är direkt knutna till något projekt:

Gun Widmark och *Kent Larsson* (utg.): Textlingvistiska experiment. (Nr 67)

Klaus Schubert: Om perfekt och preteritum i svenskan och tyskan. (Nr 70)

Kent Larsson och Margareta Westman: Språksyn och modersmålsundervisning. (Nr 74)

Bengt Nordberg: Några ord om språkvårdens marknadsföring. (Nr 77) PAP

Sandqvist, Carin: Studier över meningsbyggnaden i färöiskt skriftspråk. Ak. avh. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A nr 32. Lund 1980. 231 s.

Detta är den första doktorsavhandlingen i Sverige om färöisk syntax. Meningsbyggnaden, speciellt bisatser och fraser, i färöisk tidningspress och skönlitteratur analyseras enligt den modell som utarbetats vid projekten Talsyntax och Skrivsyntax. Jämförelser görs med liknande svenska undersökningar för att klargöra dels vad som är specifikt för färöiskan, dels vad som är gemensamt för färöiskan och svenskan. Resultaten visar inte oväntat att det finns stora stilskillnader i färöiskan. Dessa skillnader är i stort desamma som i svenskan. UC

Språken i vårt språk. Språkstudier samlade av Inge Jonsson och utgivna av Svenska Akademien. Pan/Norstedts, Stockholm 1980. 183 s.

Boken fortsätter debatten från *Vad händer med svenska språket?* utgiven av Svenska Akademien 1976. *Språken i vårt språk* innehåller tio uppsatser av språkspecialister kring temat om variationerna i vårt språk. *Ragnhild Söderbergh* skriver om barnspråk och *Gun Widmark* om kvinnospråk. *Göran Hägg* och *Margareta Westman* tar upp fackspråk och grupp-språk och *Bertil Molde* språket i radio och tv. *Lars Huldén* och *Bertil Albrektson* skriver om återgivning av psalmer på vår tids språk, *Claes-Christian Elert* om uttalet av långa vokaler i svenskan av idag. *Bengt Loman* behandlar finlandssvenskan och *Karl-Hampus Dahlstedt* språksituationen i Norden. Artiklarna är avsedda att kunna läsas med behållning både av fackfolk och lekmän. UC

Utterström, Gudrun: Normer för reklamspråk. Några iakttagelser om Nop:s, KO:s och MD:s praxis. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet, 16. Umeå 1980. 20 s. + bil.

Denna uppsats presenterar och kommenterar hur 3 statliga organ, Näringslivets opinionsnämnd (Nop), Konsumentombudsmannen (KO) och Marknadsdomstolen (MD), har uppmärksammat och behandlat olika språkfrågor i reklamsammanhang. Inledningsvis diskuteras även olika faktorer som har betydelse för reklamens effektivitet och ges en kort historik över reklam-lagstiftningen. *OL*